RABHADH

Freagair gach ceist sna spásanna atá ann chuige sin ar an bpáipéar seo.

Scríobh d'Uimhir Scrúdaithe anseo.

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

SCRÚDÚ AN TEASTAIS SHÓISEARAIGH, 2003

STAIDÉAR IMSHAOIL AGUS SÓISIALTA

ARDLEIBHÉAL

DÉ LUAIN, 9 MEITHEAMH – IARNÓIN 1.30 – 3.30

Treoracha d'iarrthóirí:

Freagair GACH CEANN de na CÚIG CHEIST laistigh

- Maidir le Ceist 1 *ar leathanaigh 2, 3, 4 agus 5,* freagair na TRÍ CHUID – (A), (B) agus (C)
- Maidir le Ceist 2 *ar leathanaigh 6, 7, 8, 9 agus 10,* freagair cuid (A) NÓ cuid (B)
- Maidir le Ceist 3 *ar leathanaigh 11, 12 agus 13,* freagair cuid (A). Ansin freagair cuid (B) NÓ cuid (C)
- Maidir le Ceist 4 *ar leathanaigh 14 agus 15,* freagair an DÁ chuid – (A) agus (B)
- Maidir le Ceist 5 *ar leathanaigh 16 agus 17,* seiceáil ar dtús go bhfuil an léarscáil agus an t-aerfótagraf agat. Freagair na ceisteanna GO LÉIR.

Don Scrúdaitheoir amháin:

Ceist	MARC
1	
2	
3	
4	
5	
IOMLÁN	
GRÁD	

CEIST 1
24 marc

Freagair GACH ceann de na TRÍ chuid - (A) agus (B) agus (C)

(A) CEISTEANNA ILROGHA **(12 marc)**

Freagair 12 de na ceisteanna seo a leanas trí tic (✓) a chur sa bhosca ceart i ngach cás.

Sampla: Bhaintí úsáid as seol snáithe:

(a) san fhíodóireacht	✓	(b) sa scríbhneoireacht	☐	
(c) sa ghlantóireacht	☐	(d) sa chócaireacht	☐	(1)

1. Cén ceann díobh seo a leanas **NACH** foinse phríomhúil é?

(a) beathaisnéis	☐	(b) griangraf	☐	
(c) dírbheathaisnéis	☐	(d) teastas breithe	☐	(1)

2. Is éard a bhí i g*crannóg* in Éirinn na gCeilteach:

(a) áit chónaithe	☐	(b) áit adhlactha	☐	
(c) páirc catha	☐	(d) áit reiligiúnach	☐	(1)

3. Modh amháin a úsáideann seandálaithe chun dáta a chur le rudaí is ea:

(a) peannaireacht	☐	(b) griangrafadóireacht	☐	
(c) stratagrafaíocht	☐	(d) radagrafaíocht	☐	(1)

4. Is í príomhchathair na Brasaíle:

(a) Brasilia	☐	(b) Rio de Janeiro	☐	
(c) Sao Paulo	☐	(d) Recife	☐	(1)

5. Is féidir *bustees* a fháil i gcathracha sa domhan i mbéal forbartha. Is éard atá iontu:

(a) árasáin só	☐	(b) slumanna	☐	
(c) blocanna oifige	☐	(d) tithe leathscoite	☐	(1)

6. Is sampla d'acmhainn inathnuaite é:

(a) móin	☐	(b) ola	☐	
(c) amhiarann	☐	(d) uisce	☐	(1)

7. Is sampla de thionscal seirbhíse is ea:

(a) feirmeoireacht ☐ (b) turasóireacht ☐

(c) déantúsaíocht ☐ (d) iascaireacht ☐ (1)

8. Sa Mheánaois, d'úsáid tógálaithe áirsí cruinn os cionn doirse. Is éard a thugtar ar an stíl sin ná:

(a) Clasaiceach ☐ (b) Rómhanúil ☐

(c) Gotach ☐ (d) Barócach ☐ (1)

9. Ba ghné a bhain de ghnáth le caisleán meánaoiseach é *móta*. Is éard a bhí ann ná:

(a) balla ard ☐ (b) túr faire ☐

(c) trinse domhain ☐ (d) geata iarainn ☐ (1)

10. Le linn na Réabhlóide Tionsclaíche, d'fhionn James Hargreaves:

(a) an Mhiúil Sníofa (Mule) ☐ (b) an spól crochta (Flying Shuttle) ☐

(c) an Fráma Uisce (Water Frame) ☐ (d) an Sinéidín (Spinning Jenny) ☐ (1)

11. Is éard an toradh a bhíonn ar dhlús íseal daonra go minic ná:

(a) plódú ☐ (b) easpa spáis oscailte ☐

(c) truailliú ☐ (d) dúnadh síos seirbhísí ☐ (1)

12. Is éard a chiallaíonn dílárnú ná postanna seirbhíse poiblí a aistriú ó:

(a) ceantair áitiúla go dtí an tuaisceart ☐ (b) an lár go dtí ceantair áitiúla ☐

(c) ceantair áitiúla go dtí an lár ☐ (d) ceantair áitiúla go dtí an deisceart ☐ (1)

13. Seasann an eagraíocht de chuid na Náisiúin Aontaithe E.D.S. do:

(a) Eagraíocht Dhomhanda Síochána ☐ (b) Eagraíocht Dhomhanda Sláinte ☐

(c) Eagraíocht Dhomhanda Siúlóide ☐ (d) Eagraíocht Dhomhanda Staire ☐ (1)

14. Chuir Conradh na Róimhe (1957) é seo ar bun:

(a) N.A.T.O. ☐ (b) Na Náisiúin Aontaithe ☐

(c) Conradh na Náisiún ☐ (d) Comhphobal Eacnamaíochta na hEorpa ☐ (1)

(B) AN SAOL LOCHLANNACH IN ÉIRINN (6 mharc)

Déan cur síos ar shaol na Lochlannach in Éirinn. Is féidir leat na ceannteidil seo a leanas a úsáid mar threoirlínte:

Bia agus Deoch
Tithe
Éadaí
Trádáil

(6)

(C) MÓSAIMBÍC (6 mharc)

Foinse A
Déan staidéar ar an tábla thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

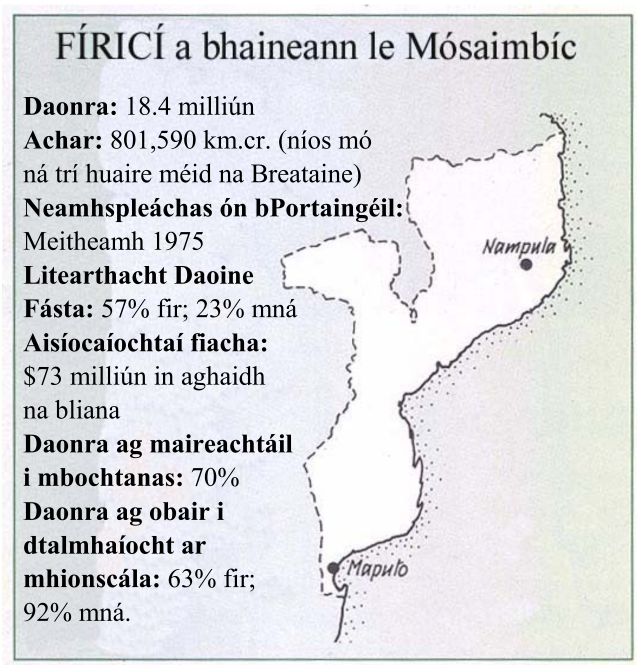

Léarscáil an hAfraice, a thaispeánann Mósaimbíc

1. Cén daonra atá ag Mósaimbíc?

____ (1)

2. Cad é an ráta litearthachta do mhná?

____ (1)

3. Cén fáth a bhfuil an oiread sin bochtanais (70%) sa tír seo i do thuairim? Luaigh píosa **AMHÁIN** fianaise i do fhreagra ón eolas a tugadh.

____

____ (2)

4. Is sampla de *thír i mbéal forbartha* í Mósaimbíc. Mínigh slí **AMHÁIN** a bhfuil difríocht idir an saol ansin agus an saol i *dtír fhorbartha*.

____

____ (2)

CEIST 2
24 marc

Freagair cuid (A) nó (B)

(A) PLANDÁIL ULADH **(24 marc)**

Foinse A
Déan staidéar ar an sliocht thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanann é.

> ***Cuallachtaí Londain***
>
> *D'áitigh Séamas I ar dhá cheann déag de Chuallachtaí saibhre Londain* ***An Cumann Onórach Éireannach*** *(The Honourable Irish Society) a bhunú chun Contae Chúil Raithin a phlandáil. Athainmníodh an contae Londonderry and Coleraine. Thóg gach cuallacht sráidbhaile nó sráidbhailte ar na tailte a dáileadh orthu, mar shampla, Draperstown (Baile na Croise), Saltertown. Ar mhaithe le sochar, is fíor-bheagán tionóntaí Briotanacha a thug siad isteach agus choinnigh siad líon mór tionóntaí Éireannacha in ainneoin na gconarthaí a bhí déanta acu leis an rialtas.*

1. Cén fáth ar áitigh Séamas I ar dhá cheann déag de Chuallachtaí Londain 'An Cumann Onórach Éireannach' a bhunú?

____

____ (2)

2. Cad a rinne gach cuallacht ar an talamh a tugadh dóibh?

____

____ (2)

3. I do thuairim, conas a fuair an talamh ar a dtugtar Draperstown **NÓ** Salterstown a ainm?

____

____ (2)

4. Cén fáth ar thug na Cuallachtaí isteach fíor-bheagán tionóntaí Briotanacha?

____

____ (2)

5. Tabhair **DHÁ** chúis gur dóigh leat gur bhain tábhacht le Cuallachtaí Londain i bPlandáil Uladh.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

Foinse B
Déan staidéar ar an léarscáil de bhaile plandála thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanann é.

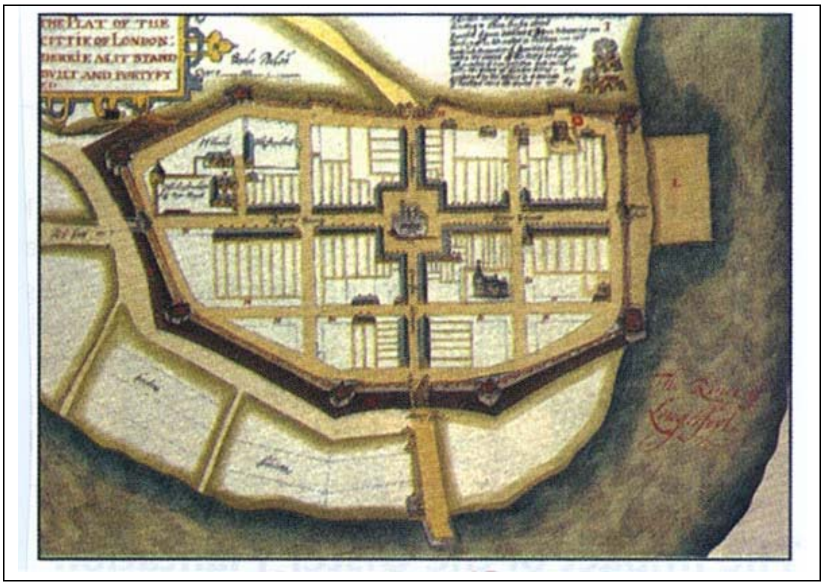

6. Bain úsáid as an léarscáil, agus tabhair **DHÁ** phointe fianaise le taispeáint go mba bhaile pleanáilte é seo.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

7. Ainmnigh gné chosanta **AMHÁIN** de chuid an bhaile seo.

____

____ (2)

8. D'fhás na bailte plandála go mall. Tabhair cúis **AMHÁIN** leis sin.

____

____ (2)

9. Le cois bailte nua a bhunú, luaigh **DHÁ** thoradh eile a bhí ar Phlandáil Uladh.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

<u>NÓ</u>

(B) AN BHRASAÍL SA 20ú hAOIS **(24 marc)**

Foinse A

Déan staidéár ar an sliocht thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

> *Bhí Maria Santoz ina cónaí in Vila Prudente, bruachbhaile de chuid Sao Paulo, ar feadh na daichead is a cúig bliana seo caite. Bhí sí ar dhuine de na chéad daoine a lonnaigh sa cheantar seo, tar éis teacht di ón taobh thiar-thuaidh lena fear céile ag lorg oibre.*
> *Fuair a fear céile obair ar an líne chóimeála i monarcha Ford agus saothraíonn sé an méid a dtugann go leor i mBéarla "whipping wage" air (pá spíonta). I gcathair ina bhfuil níos mó daoine ná postanna, bíonn fir agus mná sásta uaireanta fada oibre a dhéanamh ar mhaithe le pá an-íseal. Nuair a dhéanann daoine iarracht troid a dhéanamh trí cheardchumainn ar mhaithe le coinníollacha agus pá níos fearr, is minic a bhristear as a bpost iad.*
>
> *Nuair a tháinig siad go Sao Paulo i dtosach, ní raibh aon áit chónaithe ag Maria agus a fear céile. Tharla sé gur le linn dá fear céile a bheith ag lorg oibre gur aimsigh sé an favela ag Vila Prudente. Na daoine a bhí ina gcónaí ansin bhí siad ag lonnú ar an talamh go neamhdhlíthiúil ach ní raibh aon duine sásta iad a ruaigeadh as an áit. Is é ba chúis leis sin ná gur píosa talún a bhí ann a bhí sáinnithe idir bóthar iarainn agus bóthar mór agus nach raibh mórán maitheasa ann do dhuine ar bith. Tá cuimhne ag Maria ar na chéad tithe a tógadh ann. Tógadh iad go léir beagnach de na boscaí pacála adhmaid ón monarcha. Ní raibh leictreachas ná córas séarachais sa favela. Chun uisce sábháilte a fháil le hól, théadh Maria tuairim is míle go dtí an píobán uisce ba ghaire agus bhíodh uirthi é sin a dhéanamh cúig huaire sa lá.*

1. Cé mhéad bliain atá caite ag Maria ina cónaí i Vila Prudente?

____(1)

2. Cá bhfuair fear céile Maria obair?

____(1)

3. Cad is ciall leis an téarma 'whipping wage'?

____

____(2)

4. Mínigh na téarmaí seo a leanas:

Ceardchumann

____

____

Favela

____

____(4)

5. Cén fáth nár ruaigeadh Maria agus a fear céile ón talamh ar a raibh siad lonnaithe?

____

____ (2)

6. Cad de a tógadh na chéad tithe sa favela?

____ (1)

7. Liostáil **TRÍ** fhadhb a bhí os comhair Maria ina teach i Vila Prudente.

1. ____

____

2. ____

____

3. ____

____ (3)

8. Tabhair cúis **AMHÁIN** a mealltar an oiread sin daoine ar nós le Maria agus a fear céile go cathair ar nós Sao Paulo**.**

____

____ (2)

Foinse B: Príomhshráid i Vila Prudente

Déan staidéar ar an bhfótagraf thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

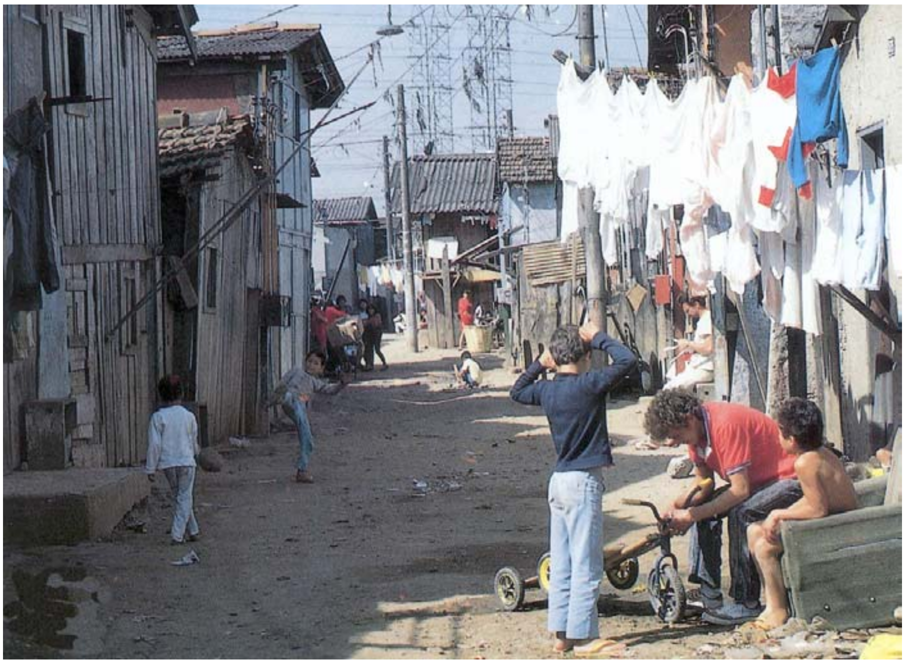

9. Bain úsáid as an bhfótagraf, agus luaigh **DHÁ** phíosa fianaise a léiríonn gur ceantar bochtanais é seo.

1. ______________________________

____

2. ______________________________

______________________________ (2)

10. Luaigh **DHÁ** rud a d'fhéadfaí a dhéanamh chun an tsráid seo a fheabhsú.

1. ______________________________

____

2. ______________________________

______________________________ (4)

11. Cén fáth, an dóigh leat, a bhfuil ceantair den chineál bochtanais seo i dtír ar nós na Brasaíle?

____

____

______________________________ (2)

CEIST 3

24 marc

Freagair cuid (A). Ansin freagair cuid (B) nó cuid (C)

(A) AN RÉABHLÓID THIONSCLAÍOCH (12 marc)

Déan staidéar ar na pictiúir thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

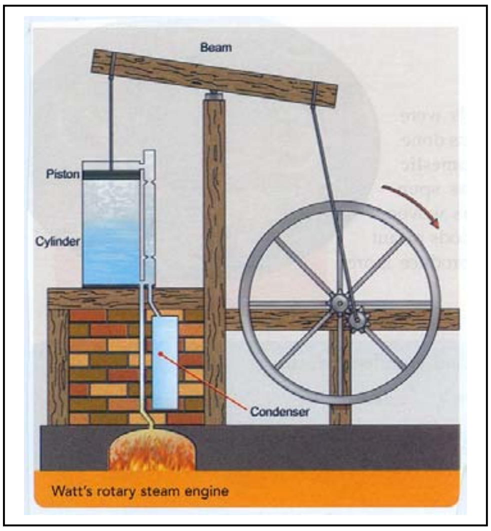

Inneall Gaile Watt

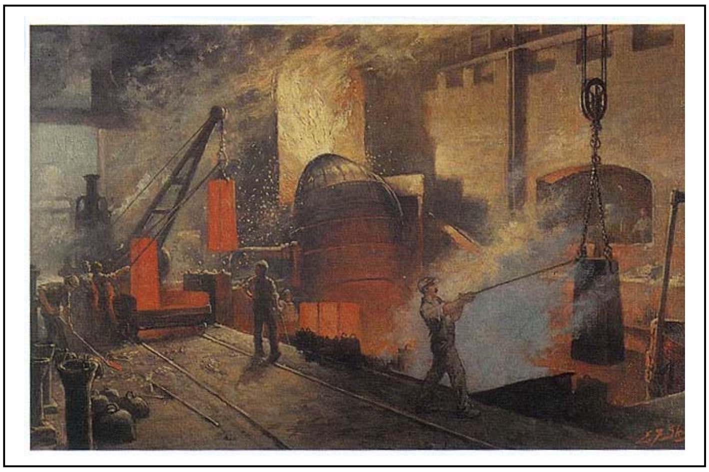

Tiontaire Bhessemer

1. Scríobh pointe **AMHÁIN** le cur in iúl conas a d'oibrigh inneall gaile Watt.

____

____ (2)

2. Ainmnigh foinse chumhachta **AMHÁIN** a bhí ann sular fionnadh inneall gaile Watt.

____ (1)

3. Mínigh conas a chuidigh inneall gaile Watt leis na tionscail seo a leanas:

Cadás ____

____

Gual ____

____ (4)

4. Modh saor chun cruach a dhéanamh ba ea Tiontaire Bhessemer. Ainmnigh an mhian a úsáideadh sa phróiseas seo.

____ (1)

5. Luaigh **DHÁ** éifeacht a bhaineann le cruach shaor a bheith ar fáil go héasca.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

(B) **AN CHÉAD CHOGADH DOMHANDA** **(12 marc)**

Léigh an sliocht thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

> ***Cath na Somme (1916)***
>
> *I Mí Iúil na bliana 1916 chuir na Briotanaigh faoin nGinearál Haig tús le hionsaí ollmhór. Rinneadh é sin ar bhealach chun an brú ar na Francaigh ag Verdun a mhaolú agus ar bhealach mar gur creideadh go bhféadfadh ionsaí millteach ón slua coisí ar feadh Abhainn na Somme bua mór a bhaint amach. Thosaigh an t-ionsaí tar éis bombardú ar na trinsí a sheas ar feadh roinnt mhaith laethanta. Ach níor tharla aon bhriseadh tríd i gceart. Ina áit sin, is amhlaidh gur sheas an cath i bhfad gan mórán dul chun cinn ar ceachtar taobh. Nuair a tháinig deireadh leis i Mí na Samhna, bhí 420,000 fear caillte ag na Briotanaigh, 190,000 ag na Francaigh agus 450,000 ag na Gearmánaigh.*

1. Bain úsáid as an sliocht thuas, agus luaigh **DHÁ** chúis gur tharla Cath na Somme.

1. ______________________________

____

2. ______________________________

______________________________ (2)

2. Ainmnigh ceannaire na bhfórsaí Briotanacha.

______________________________ (1)

3. Ar tharla Cath na Somme ar an bhFronta Thiar **NÓ** ar an bhFronta Thoir?

______________________________ (1)

4. D'ionsaigh na Briotanaigh na trinsí Gearmánacha. Luaigh **DHÁ** chúis gur úsáideadh trinsí sa Chéad Chogadh Domhanda.

1. ______________________________

____

2. ______________________________

______________________________ (4)

5. Bain úsáid as an sliocht, agus luaigh **DHÁ** thoradh a bhaineann le Cath na Somme.

1. ______________________________

____

2. ______________________________

______________________________ (4)

(C) AN DARA COGADH DOMHANDA **(12 marc)**

Déan staidéar ar an sliocht thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

> ***An Eoraip faoi Smacht na Nazi***
> *Faoin mbliain 1942, bhí smacht ag Gearmáin Hitler ar mhór-roinn na hEorpa ó chósta na Fraince san iarthar go dtí Moscó agus Stalingrad san oirthear. I ndiaidh an airm, tháinig an S.S. agus an Gestapo chun smacht na Nazi a chur i bhfeidhm.*
>
> *Baineadh úsáid as obair sclábhaithe chun geilleagar na Gearmáine a choinneáil ar siúl i rith an chogaidh. Faoin mbliain 1944, bhí breis is 7.5 milliún oibrí eachtrannacha á gcoinneáil sna mílte campa oibre. Bhí siad ag obair i ngach cuid den gheilleagar, ó fheirmeacha beaga go monarchana móra airm. Caitheadh go cruálach lena lán díobh.*
>
> *De réir mar a réabh arm na Gearmáine trasna na hEorpa, tháinig na milliúin Giúdach faoi smacht na Nazi, go háirithe in oirthear na hEorpa. Bailíodh Giúdaigh agus locadh iad i ngeitonna nó cuireadh i dtraenacha eallach iad go campaí géibhinn. Is é an rud a bhí beartaithe ag Hitler ná na Giúdaigh go léir a mharú. Faoin mbliain 1945, bhí 6 mhilliún Giúdach maraithe ag na Nazi. Il-loscadh nó Holocaust a thugtar air sin.*

1. Bain úsáid as fianaise ón sliocht thuas, agus ainmnigh **DHÁ** eagraíocht, seachas an t-arm, a chuir smacht na Nazi i bhfeidhm.

1. ______________________________

2. ______________________________ (2)

2. Mínigh na téarmaí seo a leanas:

Obair sclábhaithe ______________________________

____

Campa Géibhinn ______________________________

____

Il-loscadh (Holocaust) ______________________________

______________________________ (6)

3. Cén fáth, dar leat, nár thaitin na Giúdaigh le Hitler?

____

______________________________ (2)

4. Cén fáth ar buadh ar an nGearmáin sa Dara Cogadh Domhanda?

____

______________________________ (2)

CEIST 4
24 marc

Freagair an DÁ chuid – (A) agus (B)

(A) ÉAGOTHROIME SA DOMHAN INNIU **(12 marc)**

Foinse A
Déan staidéar ar **Fhótagraf A** agus ar **Fhótagraf B** thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

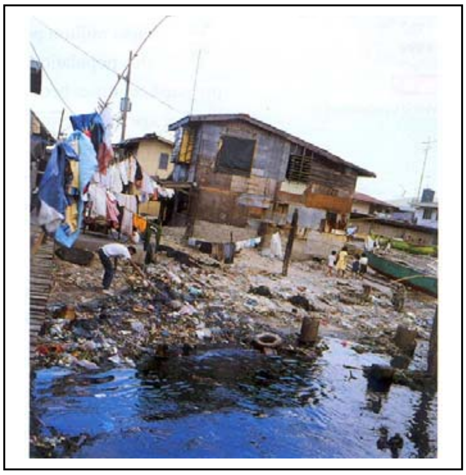

Fótagraf A

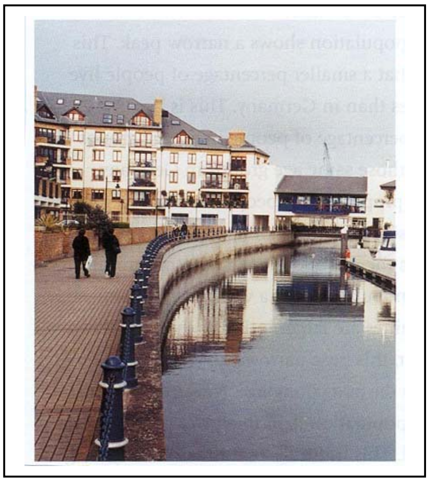

Fótagraf B

1. Ainmnigh **TRÍ** ghné i **bhFótagraf A** a léiríonn bochtanas.

1. ____

2. ____

3. ____ (3)

2. Ainmnigh **TRÍ** ghné i **bhFótagraf B** a léiríonn saibhreas.

1. ____

2. ____

3. ____ (3)

3. Cruthaíonn **Fótagraf A** agus **Fótagraf B** go bhfuil '*éagthroime mhór sa domhan*'. Mínigh an chiall a bhaineann tú as an bhfrás sin.

____

____

____ (2)

4. Scríobh síos **DHÁ** bheart ar cheart a chur i bhfeidhm chun éagothroime sa domhan inniu a laghdú.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

(B) BÁISTEACH AIGÉADACH AGUS AN TIMPEALLACHT **(12 marc)**

Foinse B

Déan staidéar ar an gcartún thíos agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.

'Is é a deirim i gcónaí . . . cibé rud a théann suas ní mór dó teacht anuas freisin.'

1. Bain úsáid as an gcartún thuas, agus ainmnigh **DHÁ** aigéad is cúis le báisteach aigéadach.

1. ______________________________

2. ______________________________ (2)

2. Luaigh cúis **AMHÁIN** a bhfuil na haigéid sin le fáil i mbáisteach aigéadach.

____

______________________________ (2)

3. Déan cur síos ar na héifeachtaí a bhíonn ag báisteach aigéadach orthu seo a leanas:

Talmhaíocht ______________________________

____

Foraoisí ______________________________

____

Uisce ______________________________

____

Turasóireacht ______________________________

______________________________ (8)

CEIST 5

24 marc

Déan deimhin de go bhfuil léarscáil agus fótagraf agat sula bhfreagraíonn tú na ceisteanna seo.

Scrúdaigh **an léarscáil** S.O. 1:50,000 **agus an t-aerfótagraf daite** a thagann leis an bpáipéar seo agus ansin freagair na ceisteanna a leanas.
Léiríonn an léarscáil agus an fótagraf baile Ceatharlach agus an ceantar ina thimpeall.

1. Bain úsáid as an léarscáil S.O., agus ainmnigh an phríomhabhainn a ritheann trí bhaile Ceatharlach.

____ (2)

2. Bain úsáid as fianaise na léarscáile, agus luaigh **DHÁ** chúis gur fhás Ceatharlach san áit seo.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

3. Tá na himlínte comhairde an-ghar dá chéile ag S67 71. Cad a insíonn sé sin dúinn?

____

____ (2)

4. Luaigh **DHÁ** bhuntáiste atá ag an gceantar ar an léarscáil don talmhaíocht.

1. ____

____

2. ____

____ (4)

5. Ainmnigh na láithreacha stairiúla (scríofa i ndearg) ag na tagairtí eangaí seo a leanas:

1. S733 740 ________________________________

2. S687 729 ________________________________ (4)

6. Bain úsáid as an bhfótagraf, agus liostáil **CEITHRE** chineál dhifriúla slí ina n-úsáidtear talamh i mbaile Ceatharlach..

1. ____

2. ____

3. ____

4. ____ (4)

7. Léirítear roinnt carrchlós nach bhfuil ar na sráideanna san fhótagraf de bhaile Ceatharlach. Luaigh buntáiste **AMHÁIN** a bhaineann leis sin don bhaile.

____

____ (2)

8. Is féidir le haibhneacha a bheith ina gcúis le fadhbanna i mbailte ar nós Ceatharlach. Mínigh fadhb **AMHÁIN** a d'fhéadfadh tarlú de bharr aibhneacha i mbaile Ceatharlach.

____

____ (2)

Leathanach Bán

Leathanach Bán

Leathanach Bán